

Kiss Dávid

(Z23L0U)

Kodolányi János Egyetem

Kreatív Iparágak Intézet

Kommunikáció és Médiatudomány szak

**Kiben bízunk? Kiben bízhatunk? – A felnőtt magyar lakosság szubjektív
biztonságérzete**

Témavezető: Dr. Pitlik László

1. Bevezetés és hipotézis

Mind biztonságra törekszünk. A korszakalkotó amerikai pszichológus, Abraham Maslow világhírű igénypiramisának második legszélesebb fokán is a „Safety Needs”, azaz a biztonság igénye áll, ami ha a szükség úgy diktálja, felülírhatja az első fokon helyet foglaló fiziológiai igényeket is. Ahogy maga a szakember írja: „(...) *Practically everything looks less important than safety* (...)”, azaz: „(...) *Tulajdonképpen minden kevésbé fontosnak tűnik, mint a biztonság* (...)”¹

Maslow, aki a cári elnyomás elől az Egyesült Államokba menekülő kijevi zsidó szülők hét gyermeke közül elsőként látta meg Brooklyn füstös napvilágát, családi tapasztalatokból is tudta, miről beszél.

Az ő elméletét erősíti, Ken Booth angol kutató, akadémikus, nemzetközi kapcsolatok elismert szakértője, amikor, idealizálva a biztonság eszményét, így ír: „*A biztonság az emberek szabadsága, hogy azt tegyenek, amit csak akarnak bármiféle fizikai vagy emberi kényszer nélkül.*”²

Arnold Wolfers svájci-amerikai történész, közgazdász és jogász számára a biztonság egyenlő a megszerzett javak feletti uralom, és az elvesztésüktől való félelem teljes hiányával, azaz anyagi szinten értelmezhető és leírható, oksági összefüggéseiben teljesen ésszerű egyenlet.³

Carl von Clausewitz, a XIX. század nagy katonai teoretikusa szerint egy hadban álló nemzet biztonságának kulcsa az ellenség haderejének megsemmisítése, területének elfoglalása, és az ellenség akaratának megtörése, népének behódoltatása.⁴

¹ <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (letöltés ideje: 2022. 04. 23. 22:39)

² Booth, Ken: Security and Emancipation. (in.: *Review of International Studies*. Vol. 17. No. 4. [October 1991]) p. 319.

³ Wolfers, Arnold. *Discord and Collaboration*. (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1962.) p. 150.

⁴ Clausewitz, Carl von: *A Háborúról* (Zrínyi Kiadó Budapest, 2013.) p.58.

A biztonság elemezhető a saját szemszögéből, különféle biztonságelméletek alapján, melyek pszichológiai (lásd. Maslow), szociológiai (lásd. Booth), közgazdasági (lásd. Wolfers) vagy akár katonai (lásd. Clausewitz) szempontok alapján is szerveződhetnek, illetve elemezhető a biztonság hiányát elszenvedő áldozatok szemszögéből is. Ez utóbbi, a viktimológia tudományterülete, mely az áldozattá válás körülményeit, az áldozatoknak a cselekményekben betöltött szerepét, valamint az áldozatok személyének főbb jegyeit is rögzíti.⁵

Fontos azonban elkülöníteni az objektív és a szubjektív biztonság fogalmát. Az *objektív biztonság* mérése esetében mérhető, számszerűen kimutatható adatok, például rendőrségi statisztikák, GDP-arányos átlagkereset alakulása, egészségügyi statisztikák, vagy például az egy főre jutó halálos közlekedési balesetek aránya mutathatja meg, valójában mennyire vannak biztonságban a kutatás célcsoportjába tartozók. Ezek az adatok jól mérhető, számszerűsíthető, és összehasonlítható halmazokat alkotnak. *Szubjektív biztonság* kapcsán azonban egyénenként eltérő eredményekről beszélhetünk, hiszen itt tulajdonképpen az egyes vizsgált személyek biztonságérzetét vizsgálja a kutató. Komoly nehézséget jelent, hogy a szubjektív biztonságérzet mérésére nem létezik standardizált módszer, vitathatatlanul egyértelmű adathalmaz, így hosszútávon értékelhető, stabil végeredményt sem produkálhat az, aki ennek vizsgálatára törekszik.⁶

Ahogyan a Rendészettudományi Szószedet idevágó passzusa fogalmaz:

„A szubjektív biztonság a biztonságnak az egyéni tapasztalatok, az érintettség mértéke és minősége oldaláról való megközelítése, elsősorban a szubjektív érzékelés és értékelés folyamatainak jelentőségét hangsúlyozza, s így az emberek szubjektív közérzete alapján méri a társadalom fejlődését és az életminőség mértékét, abból kiindulva, hogy az átlagember tudja leginkább megítélni saját életminőségét.”⁷

Jelen kutatás alapját az elmúlt évek hazai és nemzetközi eseményeinek, mint a 2014 nyara óta aktív, Európában is széles körben félelmet és felháborodást keltő merényleteket elkövető Iszlám Állam terrorszervezet felemelkedése, a 2015 óta Magyarország határain is kihívást jelentő migrációs válsághelyzet, a 2019 óta világszerte tomboló koronavírus-járvány, vagy épp a 2022 februárjában kirobbant orosz-ukrán háború kifejezetten aktuális kérdésköre adja. Ezeket a problémákat egészítik ki a Magyarországon belül évtizedek óta érezhető konfliktusforrások,

⁵ Ritter Ildikó: Vélemények és tapasztalatok a közbiztonságról – Budapest XII. kerületének középiskolásai körében 2014 tavaszán végzett ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat eredményei (Kutatási beszámoló OKRI 2014.) p. 7. (a továbbiakban: RITTER)

⁶ Havasi Zoltán: A KOMPLEX BIZTONSÁG IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI (Pécs, 2003) p. 67.

⁷ Beregnyei József (szerk.): Rendészettudományi szószedet (MRTT, Budapest, 2008.) p. 361.

mint a fajgyűlölet kérdése, a napi megélhetési gondok kérdésköre, vagy épp a közbiztonság, közegészségügy helyzete. Ezek, a jelenségek, melyek hullámokban érték a magyar társadalmat, előfeltételezésem szerint, erodálták az általam vizsgált csoport biztonságérzetét.

2. Módszertani leírás

A vizsgálatot hibrid kutatás keretében hajtottam végre, első lépcsőként 2022. április 15. és 2022. április 23. között anonim online kérdőíves módszerrel gyűjtöttem adatokat kvalitatív kutatás keretében, majd a kérdőív kitöltése során felmerült kritikák, az eredményekben látható anomáliák, valamint a kérdőívet kitöltők által megadott, hosszabban kifejtett válaszok alapján kvantitatív kutatás keretében mélyinterjúkat folytattam le.

A kutatás első fázisának alapot adó kérdőívek elkészítése során a Google Forms elektronikus kérdőívszerkesztő programot alkalmaztam, mely kiválóan használható akár előre megfogalmazott kérdések felvitelére, akár új kérdések, válaszlehetőségek beillesztésére, szerkesztésére. A felhasználóbarát kezelőfelület mellett külön érdemes kiemelni az automatikus szerkesztési funkciót, melynek keretében a program, az általa felismert minták alapján szerkeszti meg a kérdőív egyes pontjait. Tapasztalatom szerint ez az automatikusan szerkesztett kérdőív döntő többségében pontosan követi az elérni kívánt formát, csupán néhány alkalommal kellett módosítani a program által felajánlott kialakításon.

A kérdőív 21 darab kérdést tartalmaz, melyek közül az első öt demográfiai jellegű. A nemi, életkori, iskolai végzettség alapján, valamint lakóhely és családi állapot alapján történő, megoszlást mérő kérdéseket három, a kitöltő hírfogyasztási szokásait érintő kérdés követi. Ezek után három, különféle erőszakszervezetek hatékonyságát, illetve különféle kurrens, a kitöltők biztonságérzetét befolyásoló tényezők hatását mérő kérdés következik, melyeket a kitöltők önvédelmi felkészültségének mérését célzó két kérdés követett. Ez utóbbi kérdések esetében a cél a valós önvédelmi képesség felmérése helyett az volt, hogy a kapott válaszok alapján láthatóvá váljon, a megkérdezettek mennyire helyeznek hangsúlyt arra, hogy képesek legyenek önmaguk is egy-egy veszélyhelyzet elhárítására, mennyiben hagyatkoznak inkább hivatásos szakemberek segítségére. Prekonceptióm szerint ezek a kérdések, amennyiben magas szintű önvédelmi hajlandóságot mutatnak, alátámaszthatják azt a nézetet, mely szerint a kísérletben részt vevők nem bíznak az állami erőszakszervezetekben, önellátásra, önvédelemre rendezkednek be.

A következő két kérdés a kitöltők és környezetük közbiztonságát mérte, az őket ért támadások, illetve az általuk közterületi tartózkodás kapcsán preferált napszakok kapcsán. Prekonceptióm

szerint a kitöltők többsége inkább a nappali órákban szeretett az utcán járni, kerülve a hajnali, késő esti időpontokat, amikor a közbiztonság szintjét alacsonyabbnak érzékelik. A következő egy kérdés arra keresett választ, a kitöltőket mennyiben befolyásolja segítségkérés kapcsán a segítséget nyújtó személy foglalkozása. Ezt követően három kérdés foglalkozott a kitöltők személyes véleményével a hazai közbiztonság, a honvédelmi képesség, és az egészségügy állapota kapcsán. Az utolsó két kérdés arra keresett választ, hogy a kitöltők rendelkeznek-e saját, vészhelyzetre felhalmozott tartalékkal, és ha igen, milyen jellegűvel. Prekonceptióm alapján ez a kérdés fényt vethet arra, mennyire bíznak a kitöltők az állami segítségnyújtásban váratlan esemény (katasztrófa, háború, járvány, stb.) kapcsán akkor, ha a közszolgáltatások, vagy a kereskedelmi ellátó-hálózatok elérésében akadályoztatva vannak. Amennyiben az eredmények magas százalékban jelzik a tartalékok felhalmozását ez a bizalom alacsony, amennyiben pedig kevesen rendelkeznek tartalékokkal, a bizalom magasnak tekinthető.

A kérdőívet a facebook-profilomon tettem közzé, „nyilvános”, azaz bárki számára elérhető beállítással, azzal a felhívással, hogy a kitöltés mellett a további megosztás is segíti a kitöltést. Így a bejegyzés, és ezen keresztül a kérdőív, nem csak az ismerőseim s rokonaim, de az ő ismerőseik körében is elérhetővé vált. A vizsgálat nyolc napja alatt nyolc ember osztotta meg a kérdőívet, az így elért emberek teljes száma sajnos előttem nem ismert, így a módszer hatékonysága nem mérhető. Az egyedüli biztos támpontot azoknak a száma jelenti, akik valóban ki is töltötték a kérdőívet.

Az elektronikus kérdőív lezárását követően tettem közzé felhívást, hasonló formában, mindazok részére, akik a kitöltésben részt vettek, és készek voltak mélyinterjú keretében is válaszolni pár kérdésre. A felhívásra, a kérdőívet kitöltő 257 fővel szemben csupán három önkéntes jelentkezett, ami kiválóan jelezte, melyik típusú válaszadási módot preferálják az emberek. A mélyinterjú kérdéseit az elektronikus kérdőív tanulságai alapján, öt kifejtést igénylő kérdésben állítottam össze, melyek az egyéni biztonságérzet alakulása mellett, választ kerestek a regionális fenyegetésekről kialakult kép, és az ezzel kapcsolatban működő állami szereplők felé mutatott bizalom kapcsán is.

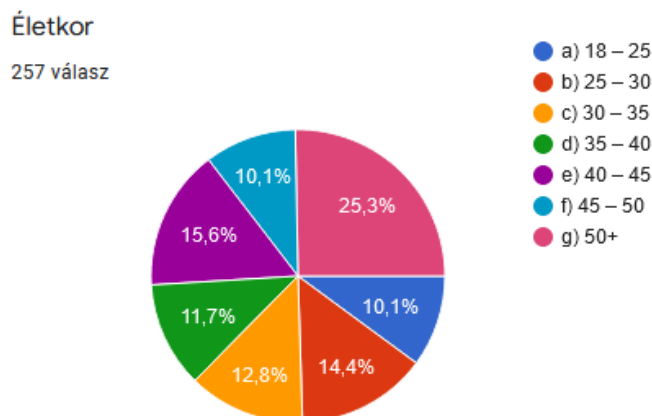
Ezt követően, második lépcsőben, 2023. november. 10. és 20. között mesterséges intelligencia-alapú (MI) algoritmusok segítségével vettem össze a 2022-ben elért eredményeket a másfél évvel későbbi helyzettel. Ennek során a Google Ngram Viewer, valamint a Google Trends alkalmazások találatai alapján igyekeztem képet alkotni a felnőtt korú magyar társadalom biztonságérzetéről. Ezt az algoritmikus keresést egészítette ki a Chat GPT mesterséges intelligencián alapuló chatbot által generált, tudományos igénnyel célzott kérdésekből álló

„mélyinterjú”. Így a 2023-as vizsgálat a 2022. évi, HUMINT-alapú⁸ eredmények OSINT-alapú⁹ tükrének is tekinthető.

3. A felmérés első („humán”) részének eredményei

Az elektronikus kérdőívet a 2022. április 15 és április 23 között eltelt nyolc nap alatt 257 ember töltötte ki. A nemi megoszlás tekintetében a kitöltők 57,2% *férfi*, 42,4% *nő*, míg 0,4% *egyéb* nemi beállítottságuként írta le magát, így elmondható, hogy a kérdőívet zömmel férfiak töltötték ki. Ez a megoszlás nem vág egybe a kérdőív elérési platformjának, a facebook-alkalmazás magyar nyelvű felhasználóinak aktuális nemi megoszlásának, hiszen a www.datareportal.com közösségi média monitorozással foglalkozó internetes portál jelentése szerint, mely a facebookot is üzemeltető Meta cégcsoport idevágó jelentésére hivatkozik, 2022 elején a magyar facebook felhasználók 53,1%-a nő, míg 46,9%-a férfi volt.¹⁰ A nemi megoszlásán látható eltérések okait így a témaválasztásban kereshetjük, valószínűsíthető, hogy a kérdőív inkább a férfi facebook-felhasználók érdeklődését keltette fel.

Az életkor kapcsán az alábbi megoszlás tapasztalható:

A kördiagram alapján a kitöltők több, mint negyede, 25,3%-a elmúlt 50 éves. A második legnépesebb csoportot, 15,6%-al a 40 – 45 év közti kitöltők alkották, a harmadik helyen pedig 14,4%-al a 25-30 évesek csoportja végzett. Őket követik 12,8%-os arányban a 30-35 évesek, 11,7%-al a 35-40 évesek, majd megosztott utolsóként, 10,1%-os részvételi aránnyal a 18-25 év, illetve a 45-50 év közöttiek. Ez az eredmény véleményem szerint nem tükrözi azt az

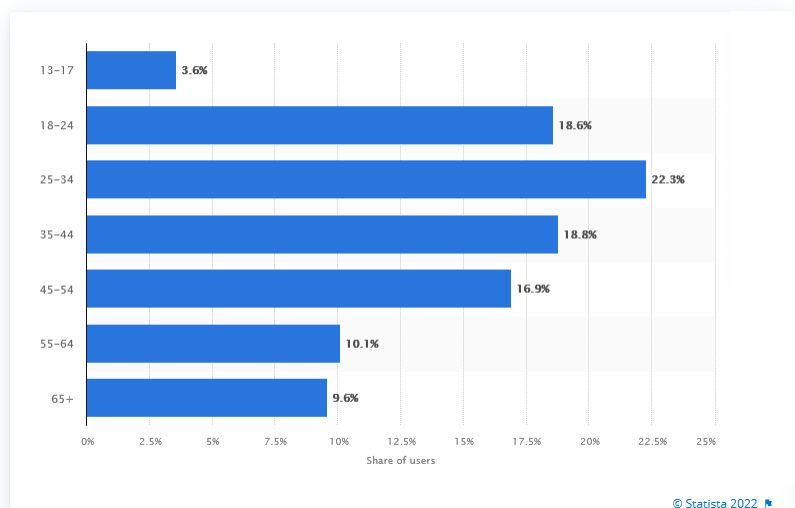
⁸ HUMINT: élőerős hírszerzés, melynek során az információk beszerzése interperszonális interakciók keretében valósul meg.

⁹ OSINT: nyílt forrású hírszerzés, mely felhasználja a nem minősített adatok széles tárházát, ide értve a közösségi médiaplatformok, nyílt internetes fórumok, online adattárak mindenki számára elérhető információit.

¹⁰ <https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary?rq=hungary> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 15:39)

előzetes nézőpontomat, mely szerint a biztonságra törekvés egyenesen arányos az eltelt évek számával. Látható, hogy a két leginkább aktív csoport tagjai között 5-10 év korkülönbség van, és meglepő eredményre vezet az is, hogy a legkevésbé aktív kitöltők a legfiatalabb, illetve a második legidősebb korcsoportba tartoznak. Az anomália okait a kérdőív kitöltésére használt platform sajátosságaiban és az így elért emberek körében sem kereshetjük, hiszen a magyarországi facebook-felhasználók 2022 márciusi adatait összegző, alábbi, a www.statista.com internetes statisztikai elemző oldal által közzétett „korfája” nem fektethető rá a kérdőív saját korfájára. Nagy eltérések látszanak a kérdőív legmagasabb számú kitöltőit produkáló életkori csoport (50+ évesek), és az alábbi statisztika által jelzett legnagyobb számú csoport (25-34 évesek) száma között. Fontos azonban megjegyezni, hogy a két statisztika nem felcserélhető, a kategóriák határai ugyanis nem azonosak.

Share of Facebook users in Hungary as of March 2022, by age

Facebook-felhasználók életkori megoszlása Magyarországon, 2022 márciusában¹¹

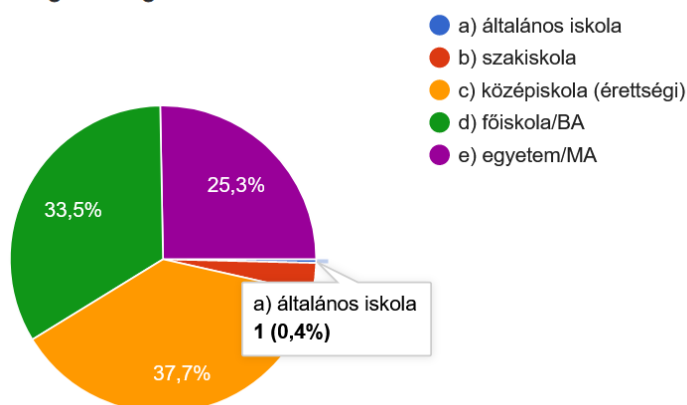
A kérdőív következő kérdése a legmagasabb iskolai végzettséget vizsgálta. A legnagyobb arányban, 37,7%-ban a középiskolai érettségivel rendelkező kitöltők képviseltették magukat, a második csoportot, a főiskolát (vagy alapszakos, „BA” szintű képzést) végzettek köre tette ki 33,5%-al, míg 25,3% egyetemi („MA” szintű képzést) végzett. 3,1% rendelkezik szakiskolai képesítéssel, 0,4% pedig általános iskolát végzett, így összességében a kitöltők 58,8%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ami az Eurostat vonatkozó kutatása¹² szerint a magyarországi átlagnál (melyet a felmérés 2020-ban 30,7%-on rögzített) 28,1%-al magasabb értéket mutat.

¹¹ <https://www.statista.com/statistics/1029765/facebook-users-hungary/> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 15:54)

¹² <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/index.html?country=HU&goal=SDG4&ind=2&chart=line> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 18:45)

Legmagasabb iskolai végzettség

257 válasz

Ezt követően került vizsgálatra a válaszadók lakóhely szerinti megoszlása. A kérdőív kitöltőinek túlnyomó többsége, 45,1%-a budapesti lakosként nyilatkozott, a második helyen, 27,2% a fővároson kívüli város lakójaként definiálta magát, 12,1% falusinak, míg 11,3% megyeszékhelyen élőknek jelezte magát. A kutatás szempontjából irrelevánsnak tekinthető az a 11 válaszadó, akik az összes válaszoló s kitévő részben, külföldön élő magyarokként nyilatkoztak. A lakóhely szerinti megoszlás fontos, tovább bontható összefüggésekre is fényt deríthet, hiszen más kihívásokkal találja magát szemben egy falu lakója, mint egy fővárosi lakos, például közbiztonsági tekintetben. Jó példát jelent erre a Mátyás Szabolcs – Sallai János szerzőpáros által elkészített, „*Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban*” című tanulmány, mely kilenc magyar nagyváros (Budapest, Debrecen, Nyíregyháza, Miskolc, Kecskemét, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, és Győr) bűnügyi helyzetét vizsgálták meg az illetékes rendőri szervek bevonásával, 2012-ben.

Az itt levont tanulságok alapján kijelenthető, hogy településenként, település-típusonként különválasztható az elkövetett, és felderített bűncselekmények aránya, típusa, ami legalább annyira hatással van a lakosság szubjektív biztonságérzetére¹³, mint a média által kiemelten kezelt, vagy épp háttérben hagyott bűncselekmények megoszlása. Mint írják:

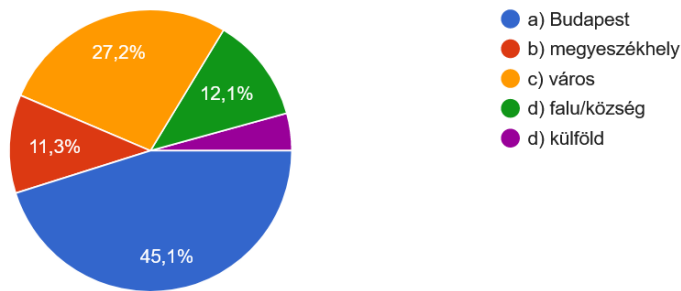
*„A városokban elkövetett bűncselekmények típusa és intenzitása szorosan összefügg az adott település folyamatosan fejlődő, alakuló társadalmi és gazdasági helyzetével, politikai berendezkedésével, technikai előrehaladottságával és nem utolsósorban kultúrájával.”*¹⁴

¹³ Mátyás Szabolcs-Sallai János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. (Székesfehérvár, 2015.) p. 394.

¹⁴ Mátyás Szabolcs-Sallai János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. (Székesfehérvár, 2015.) p. 395

Lakóhely

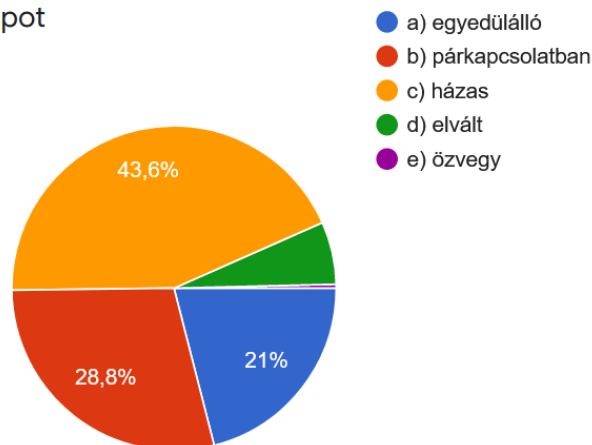
257 válasz

A családi állapotot vizsgáló kérdésre adott válaszok megoszlása alapján a válaszadók 43,6%-a házas, 28,8 % él párkapcsolatban, 21% egyedülálló, és 6,2% elvált. Bár ezekből a számadatokból önmagukban átfogó következtetést levonni hiba lenne, mégis látható, hogy a válaszadók kimagaslóan nagy része, 72,4%-a él valamilyen életközösségben. Ez természetesen nem jelenti automatikusan azt, hogy a kapcsolatban élő emberek fogékonyabbak a biztonságukat érintő kérdésekre, ám befolyásolhatja érzékenységüket az a helyzet, melyben nem kizárólag önmagukért felelősek. Valószínűsíthetően befolyásolja az eredményt a válaszadók korfája is, melynek kifejtését lásd fentebb.

Családi állapot

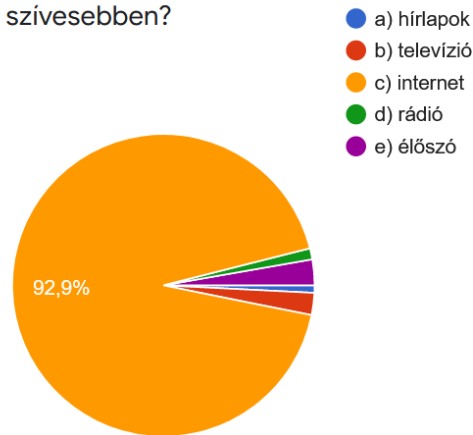
257 válasz

A következő kérdés, mely a hírfogyasztási szokások kapcsán a válaszadók által preferált médiumokat kutatta, így hangzott: „*Honnan tájékozódik szívesebben?*” A válaszadók túlnyomó többsége, 92,9% az internetet jelölte meg, amit az élőszo követ 2,8%-al, majd a televízió 2,4%-al. Szinte alig volt mérhető a rádió 1,2% és a hírlapok 0,8%-os eredménye. Az internetes tájékoztatás iránti igény nagy mértéke egyértelműen mutatja a kitöltők magas fokú digitális érettségét. A kérdések közül ez volt az első, amelyre nem minden kitöltő adott választ, 157 fő helyett itt csupán 154 kitöltő válasza látható.

Honnan tájékozódik szívesebben?

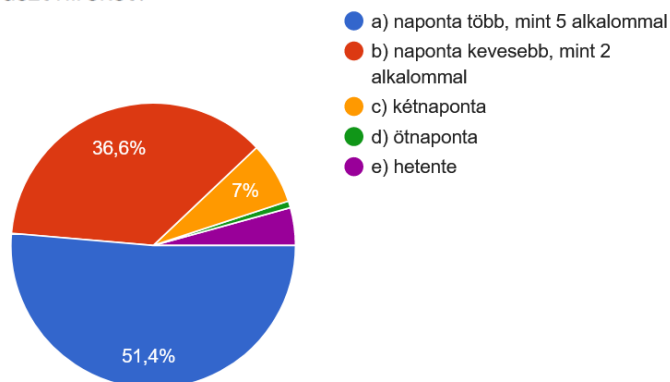
254 válasz

A következő kérdés, mely a hírfogyasztás gyakoriságát mérte, és mindegyik kitöltő meg is válaszolta, nagyobb megoszlást hozott. A kitöltők 51,4 %-a mondta azt, hogy naponta több, mint öt alkalommal fogyaszt híreket, 36,6% pedig úgy nyilatkozott, hogy naponta kevesebb, mint két alkalommal figyeli a médiát. Őket követi az a 7%, akik kétnaponta vesznek magukhoz híreket, majd 4,3%, akik hetente, végül pedig 0,8%, akik ötnaponta. Érdekes látni, hogy a ritkábban, hétnaponta híreket tallózó kitöltők száma megelőzi az ötnaponta tájékozódó kitöltők arányát, ám mindkét arányszám, valamint az időintervallumok közti távolság annyira alacsony, hogy az eredmények tekintetében ez nem is döntően releváns.

Milyen gyakran fogyaszt híreket?

257 válasz

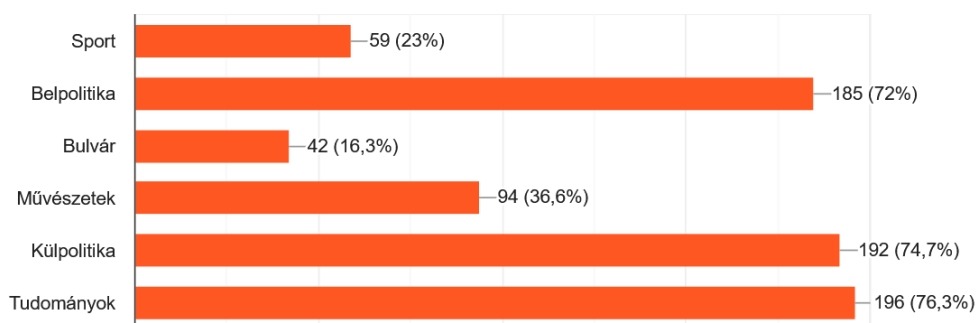

Ezt követően a kérdőív első több válasz megadására is lehetőséget adó kérdése kerül sorra, amely a médiafogyasztás ideje helyett ezúttal a preferált témákat érinti. Az első három legnépszerűbbnek a tudományok (76,3%), külpolitika (74,%%) és a belpolitika (72%) bizonyultak. Ezek a kiugró eredmények arra mutatnak, hogy a kérdőív kitöltői nagyobb részt a világban való tájékozódás, ismereteik szélesítése, nem pedig szórakozás, kikapcsolódás, esetleg pletykák és friss szenzációk megismerése céljából keresik fel az internetes híroldalakat. Erre

utal az is, hogy a kifejezetten az utóbbival foglalkozó bulvár területe mindösszesen a kitöltők 16,3%-a számára volt érdekes. Érdekes megemlíteni még a sporthírek (23%) és a művészeti témák (36,6%) viszonylag alacsony népszerűségét, amely eredmény karakteresen körvonalazza a kitöltők hírfogyasztási ízlését.

Mely témák érdeklik a leginkább? (több választ is megjelölhet)

257 válasz

Ezt követően tér ki a kérdőív a klasszikusan az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát szavatoló, állami szervezetek hatékonyságának kérdésére. Mint lentebb látható, a leginkább hatékonynak tartott szervezet az Országos Mentőszolgálat, őket követik az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tagjai. A legkevésbé hatékony szervezetek közé került a Belügyminisztérium alá tartozó rendőrség, és a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar által irányított Magyar Honvédség is, az előbbi kapcsán szembe tűnően kevés vélemény volt teljesen pozitív, míg az utóbbi esetében kiugróan magas volt azon kitöltők száma, akik szerint a Magyar Honvédség nem hatékony szervezet. Fontos megemlíteni, hogy a szervezeteknek az állampolgárok által megismert képe kifejezetten szubjektív, hiszen abban az esetben, ha nincsen közvetlen (családi, vagy személyes) kötődésük a szervezetekhez, a percepcióik csupán a szervezetek kifelé mutatott felszíne kapcsán helytállóak. Még azok esetében is fenntartásokkal kell kezelni az eredményeket, akik akár maguk is hosszú ideje dolgoznak egyik vagy másik szervezet kötelékében, hiszen ismereteik változó mértékben, de korlátozottak, nem terjednek ki minden esetben minden részletre. Ennek ellenére, vagy inkább éppen ezért, utólagos jelzések alapján, a kérdőív anonimitását nem sértve, érdemes lett volna elhelyezni egy a kitöltők munka- vagy szolgálati jogviszonyát mérő kérdést, így megismerve a válaszadók közti „civil” és „hivatásos” arányt. Ennek hiányában lehetetlen kimutatni azt, hogy mennyien és milyen tapasztalatok alapján mondanak véleményt.

Ezt a dilemmát igyekezett feloldani a kérdőív kitöltését követően közreadott mélyinterjú-felhívás, mely, sajnálatos módon, csupán három főt ért el. Az interjú során mindegyik

válaszadó igyekezett megvilágítani saját véleményét a fentebb bemutatott szervezetek kapcsán. Idevágó válaszaik közül néhány:

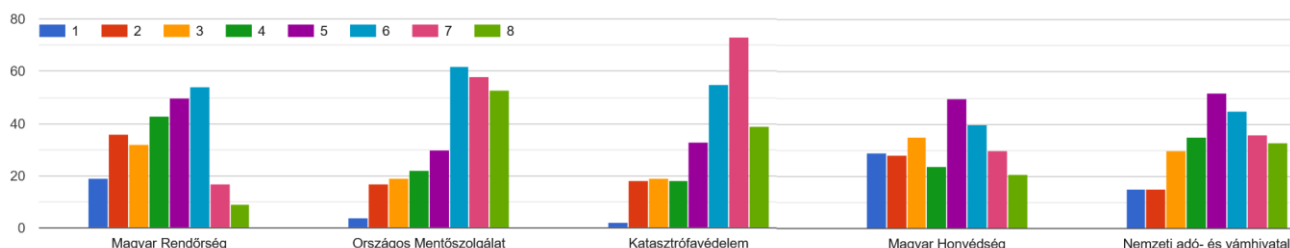
Ön bízik az állami szervezetek (rendőrség, honvédség, katasztrófavédelem) szakmai hozzáértésében? Válaszát röviden indokolja.

„A” jelű válaszadó: *A szakmai hozzáértésben bízom, ugyanakkor vannak ügyek, amiket úgy látom, hogy nem kezelnek kellő körültekintéssel. Kevés a kapacitása ezeknek a szerveknek, ami ok-okozat: csábítóbb lenne, ha nem csak az elhivatottság vezérelné az ezeken a területeken dolgozókat, hanem a rendes fizetés is. Tehát hiába van hozzáértés, ha kevesebben vannak, elnagyoltabb a munka.*

„B” jelű válaszadó: *Nem igazán. Többször tapasztaltam, hogy indokolatlanul sokat kellett várni rájuk. Egy szűk réteget leszámítva hiányos a képzésük és a felszerelésük, nem fizetik meg őket eléggé, hogy minden esetben vállalják a kockázatot.*

„C” jelű válaszadó: *Többségében igen! Rendőri állomány létszámát növelhetnék, de nem az állomány minőségének kárára. Honvédségnek pedig a gépparkját, de sajnos a többiről nem tudok nyilatkozni.*

Értékelje a következő szervezeteket hatékonyságuk szerint (1 = nem hatékony 8= nagyon hatékony)

Ezt követően a válaszadók életét, biztonságérzetét befolyásoló hatások felmérése következett. A válaszadók itt olyan kihívásokkal találkozhattak, melyek a médiát figyelve a napi híradások középpontjában vannak. Felmérésükkel igyekeztem képet alkotni arról, hogy a kitöltők mennyiben érzik magukénak ezeket a gondokat. Az eredmény kapcsán elmondható, hogy a többség, 221 válaszadó, azaz a válaszolók 87%-a az infláció kérdését érzekelte az életét valóban befolyásoló problémának. Ezt követte a koronavírus-járvány 58,7%, majd az üzemanyagár-változás 57,1%-os eredménnyel. Az olyan, a médiában súllyal kommunikált témák, mint a nemzetközi terrorizmus (7,5%) vagy az illegális migráció (8,7%) kiugróan alacsony eredményt értek el.

A kérdőívet kiegészítő interjú során az alábbi válaszok születtek:

Mit tart a legnagyobb biztonsági kockázatnak az életében?

„A” jelű válaszadó: Tűzeset.

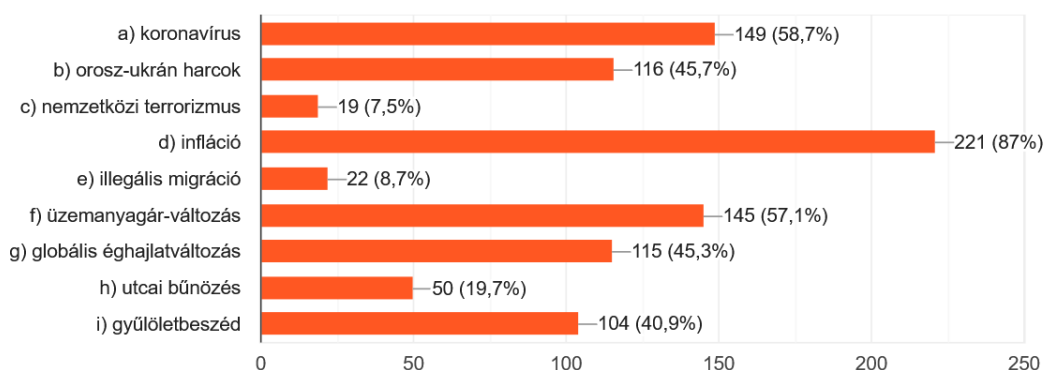
„B” jelű válaszadó: Közbiztonságot érintő eseményeket, például gazdasági válság, természeti katasztrófa, bármi, ami a társadalom pánikreakcióját válthatja ki.

„C” jelű válaszadó: Elhagyatottabb helyeken legyen ez falu vagy város bizonyos részein felfegyverkezett személy (értem azt ez alatt szűrő vágó ütő eszközt) támadása rablási vagy bántalmazási célból.

A három válaszból is látható, hogy a válaszadók számára más és más szintű fenyegetés került előtérbe, máshogyan definiálták a biztonsági kockázat fogalmát. Érdekes fejlemény, hogy egyikük sem emelte ki a kérdőíven szereplő fenyegetések egyikét sem, pedig mindhárom válaszadó, saját bevallása szerint is minden kérdésre választ adott.

Az alábbi jelenségek közül melyek hatnak leginkább az életére? (több választ is megjelölhet)

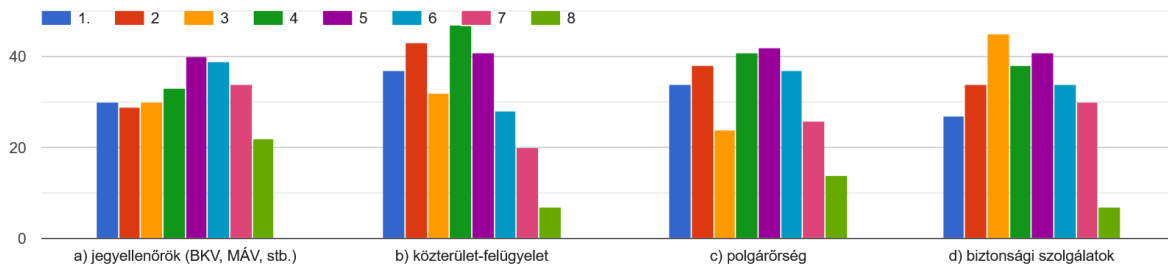
254 válasz

A következő kérdés a válaszadók bizalmát mérte azon szervezetek kapcsán, melyekkel az állampolgárok naponta találkoznak, és közbiztonsági feladatot látnak el, támogatva a hivatásos rendvédelmi erők munkáját. Fontos megjegyezni, hogy ezeket a szervezeteket például a rendőri erőktől teljesen eltérő jogosítványok illetik meg, képzésük szintje is más és más, mégis számos esetben jelentik az állampolgárok első találkozását törvénytelenység, szabálytalanság kapcsán rendfenntartó jellegű területen dolgozó szakemberekkel.

Megfigyelhető, hogy a tömegközlekedési eszközökön működő jegyellenőrök felé mutatott bizalom a legmagasabb, míg a legkevésbé bizalomgerjesztő terület szakemberinek a közterület-felügyelet munkatársait látták a kitöltők. Mindegyik eredmény kapcsán látható, hogy a kitöltők többsége inkább bizalmatlan e területek képviselőivel szemben.

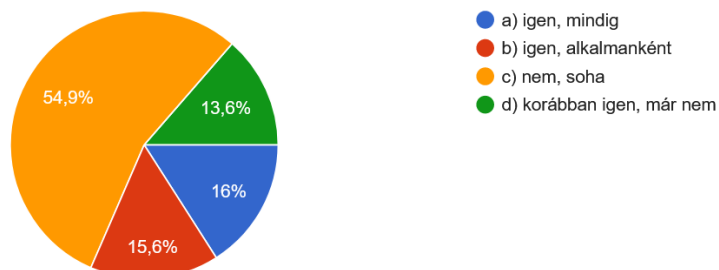
Állítsa sorba az alábbi szervezeteket aszerint, mennyire bizik a munkájukban (1 = nem bizik, 8= teljesen megbízik)

A következő diagramon látható az önvédelmi eszközöket viselő kitöltők megoszlása. Itt a kérdőív adós maradt annak definiálásával, milyen eszközöket tekint önvédelmi eszköznek. Ennek ellenére látható, hogy a többség, 54,9% úgy válaszolt, hogy soha nem hordott magánál semmiféle önvédelmi eszközt. A második legnagyobb csoport, mely a válaszadók 16%-át jelenti, ezzel szemben úgy nyilatkozott, hogy mindig hord magánál valamilyen önvédelemre alkalmas eszközt. 15,6% válasza alapján alkalmanként, azaz szükség esetén viselnek ilyen eszközöket, míg 13,6% nyilatkozott úgy, hogy korábban viselt, ám már nem hord magánál önvédelmi készségeket.

Hord magánál valamilyen önvédelmi eszközt?

257 válasz

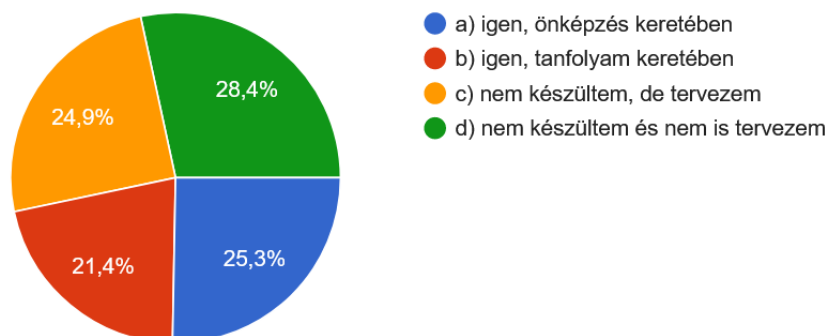
A kérdés eredményei alapján látható, hogy a kitöltők több, mint felének magas a biztonságérzete, ők nem érzik úgy, hogy szükségük lenne valamilyen önvédelmi szerkezetre a mindennapok során. Ide tartoznak azok is, akik „letették” ezeket az eszközöket, pedig korábban viselésük része volt életüknek. Erős kisebbséget alkotnak azok, akik mindig, illetve alkalmanként ilyen eszközökkel szerelkeznek fel.

Ezt követően a kérdőív a vészhelyzetek elhárítására való felkészültséget igyekezett mérni. A minden egyes válaszadó által kitöltött kérdés négy válaszlehetősége azonban csaknem egyenlő arányú megoszlást mutat, ami a kérdőív készítője számára jól megmutatta, rossz volt a

kérdésfeltevés, a megkérdezettek nem tudták eldönteni, milyen „váratlan veszélyhelyzetek” kapcsán igyekszik választ várni a kérdés.

Felkészült váratlan veszélyhelyzetek elhárítására?

257 válasz

Éppen ezért, az interjú során, idevágó kérdésként merült fel a válaszadók általános felkészültségét kutató interjúkérdés, melyre az alábbi válaszok születtek:

Ön hogyan készül fel váratlan veszélyhelyzetek (balesetek, tűz, betegségek) kezelésére?

„A” jelű válaszadó: Poroltó készülék, elsősegély csomag, tanács az orvostól, gyógyszeres doboz.

„B” jelű válaszadó: Képzésekkel és eszközökkel például poroltó, EÜ csomag, gyógyszeres láda.

„C” jelű válaszadó: Itthon van a lakásban sérülés esetére kötszer és ellátáshoz szükséges eszköz, lakástűzhöz poroltó van, illetve a gépkocsiban is tartok egy kicsit. Betegségek esetére a kertben különböző gyógynövényeket termesztünk, illetve kis mennyiségű gyógyszert, például fájdalom- és lázcsillapítót mindig tartunk itthon. Illetve sérülések ellátásához kocsiban, illetve ha táskával megyek, mindig van egy minimum IFAK (Individual First Aid Kit – Egyéni Elsősegély Készlet K.D.) méretű sebellátó készlet a táskán, még kiegészítve szokott lenni egy torniquet (érszorító K.D.) is.

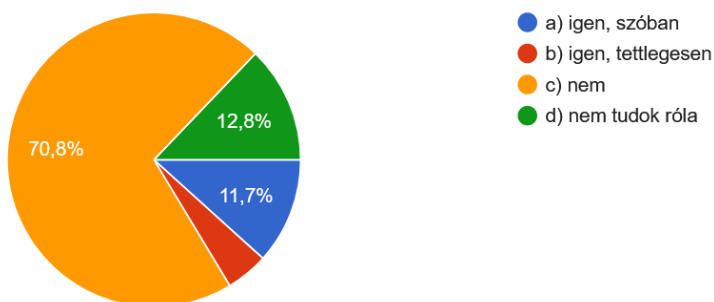
A válaszokból látható, hogy a három válaszoló teljesen különböző szemszögből közelítette meg az alapvető fogalmakat, mint „veszélyhelyzet” és „felkészültség”. Ez jól jelzi, milyen mértékben szubjektív lehet a biztonságérzet, és az ahhoz kötődő önvédelmi reflex is és mennyire nehezen behatárolható, többtényezős kérdés az egyéni biztonság kérdése. Hiszen akadt, aki a legalapvetőbb eszközökkel (*Poroltó készülék, elsősegély csomag (...) gyógyszeres doboz*) szerelkezett fel, és csupán a könnyen elérhető szakember (*az orvos*) tanácsait kérte ki,

míg akadt olyan is, aki komoly anyagi és szellemi forrásokat fordított saját biztonságos életterének kialakítására.

A következő kérdés a megkérdezettek biztonságérzetének másik fontos elemére kérdezett rá, a tényleges atrocitások gyakoriságára. Bár a kérdés ebben az esetben is túlzottan generalizáló, és nincs kifejtve mit ért a kérdező „támadás” alatt, az eredményekből látható, hogy a túlnyomó többség, 70,8% nem élt át támadást, és családtagjai kapcsán is így nyilatkozott. Ezzel szemben tettelegesen támadást hat hónapos intervallumban csupán a megkérdezettek 4,7%-a élt át, míg szóbeli inzultust 11,7%. Ennél valamivel több, 12,8% nyilatkozott úgy, hogy nem tud arról, hogy őt, vagy családtagját bármilyen jellegű támadás érte volna. Ez alapján elmondható, hogy a megkérdezettek 83,6%-a nem élt át, vagy nem tud arról, hogy átélt volna támadást, és ugyanígy nyilatkozik családtagjai kapcsán is. Ez az arányszám jól megmutatja, hogy a válaszadók mekkora része élt át valós, diszkomfortot, vagy akár fenyegetést jelentő helyzeteket.

Érte-e önt, vagy családtagját támadás az elmúlt fél évben?

257 válasz

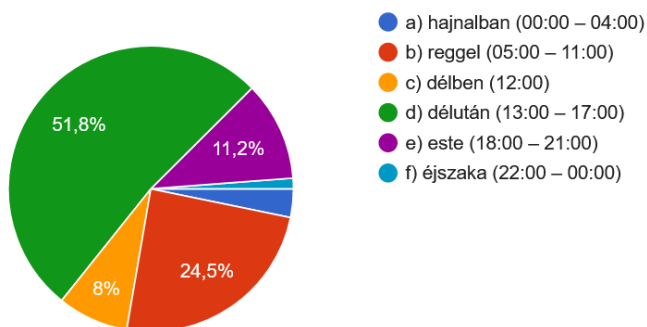

Ezt követően ismét a szubjektív biztonságérzet mérésére került sor, tudatos szerkesztési döntés alapján. A válaszadóknak itt el kellett dönteniük, amennyiben egyéb kényszerítő tényezők (például munkaidő, vagy előre tervezett programok) nem kötik őket, a nap melyik időszakában tartózkodnak szívesebben az utcán. A kitöltők 51,8%-a érezte úgy, hogy számára a délutáni, azaz 13:00 és 18:00 közti órák a legkellemesebbek, őket követték 24,5%-os eredménnyel a 05:00 és 11:00 közti reggeli időszakot választók. 8% délben, azaz 12:00-kor indult volna útnak, míg 11,2% számára a 18:00 és 21:00 közé eső este volt vonzó időszak. 3,2% hajnalban, azaz 0:00 és 04:00 közt, míg 1,2% a 22:00 és 0:00 közti éjszakát választotta, ez utóbbi két kategóriában az időintervallumok szélső értékei közt átfedés is tapasztalható. A válaszok egyszerre jelezhetnek kényelmi és biztonsági szempontokat is, ám látható, hogy a legkorábbi és a legkésőbbi órákban kevesen szeretnek az utcán tartózkodni. Fontos

megjegyezni, hogy a feleletválasztós típusú kérdések közül erre válaszoltak a kitöltők közül a legkevesebben.

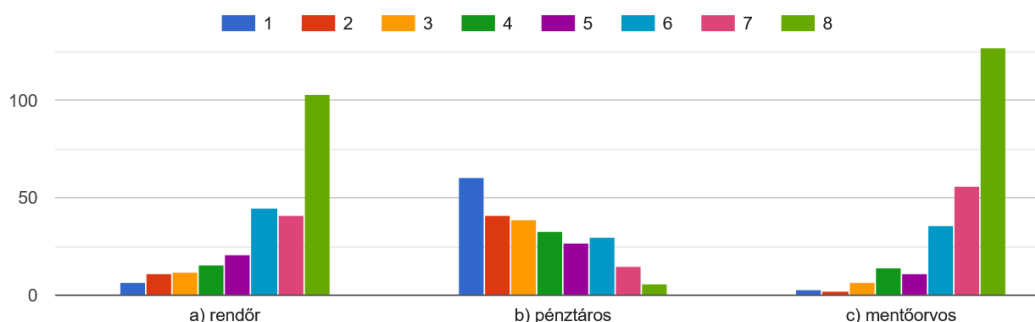
Ha önön múlik, mikor közlekedik szívesebben az utcán?

249 válasz

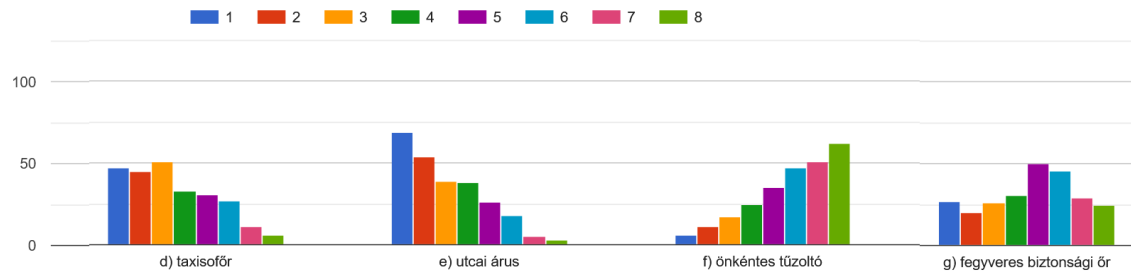

A következő kérdés, maradv a komfort és a biztonság kettősének kérdésénél azt mérte fel, a válaszadók mennyiben vennék igénybe eltérő szakmai háttérű emberek segítségét. A kérdés itt sem kellően világos, nincsen kifejtve milyen jellegű segítségnyújtásra van szükség, így a kérdés inkább a szakmák felé irányuló általános bizalom mérésére alkalmas. Ahogy az az eredményekből is látszik, a rendőr, és a mentőorvos az a két hivatás, melynek művelőire a legtöbben, a leginkább számítanának. A legkevésé az utcai árus és a pénztáros foglalkozást űzők tűntek bizalomgerjesztőnek a megkérdezettek számára, míg az önkéntes tűzoltó, igen jól szerepelt.

Állítsa sorrendbe, az alábbiak közül kihez fordulna segítségért szívesebben (1 = egyáltalán nem szívesen 8 = nagyon szívesen)

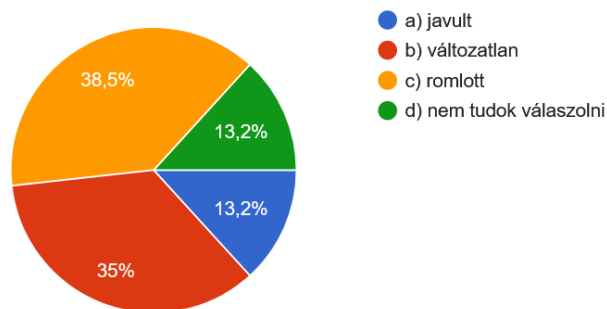
Állítsa sorrendbe, az alábbiak közül kihez fordulna segítségért szívesebben (1 = egyáltalán nem szívesen 8 = nagyon szívesen)

A következő kérdés a magyar közbiztonsági viszonyok alakulását mérte, a kitöltők szűrőjén keresztül. Érdekesen feszül egymásnak itt azok véleménye, akik szerint „romlott” (38,5%) és azoké, akik szerint a helyzet „változatlan” (35%). Egyenlő arányú kisebbséget alkotnak azok, akik szerint a hazai közbiztonság helyzete javult, és azok, akik nem tudnak válaszolni a kérdésre, mindkét kategóriában 13,2%-al.

Az ön véleménye szerint romlott, vagy javult a hazai közbiztonság?

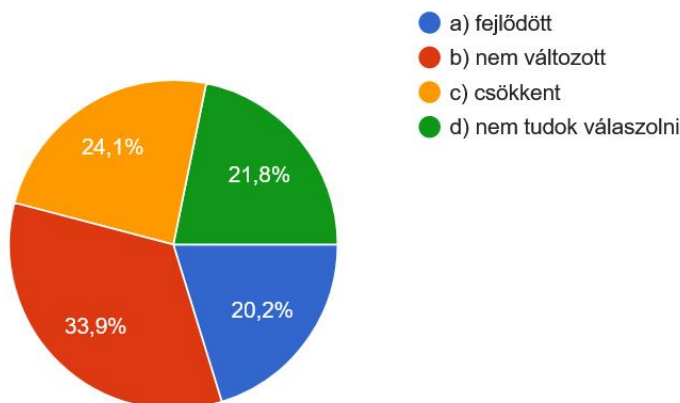
257 válasz

Hasonló metódus alapján, de eltérő eredménnyel zárult a következő kérdés, mely a válaszadók véleményét mérte Magyarország önvédelmi képességének alakulása kapcsán. Itt a válaszadók többsége, 33,9% szerint nincsen változás, 24,1% szerint csökkent, míg 20,2% szerint fejlődés tapasztalható. A kérdésre a kitöltők 21,8%-a nem tudott válaszolni. Látható, hogy a válaszadók nagyobb része, több, mint negyede, a médiában is tetten érhető haderőfejlesztési beszámolók ellenére is változatlannak, míg közel másik egynegyedük, rosszabbnak érzékeli Magyarország képességét az önvédelemre. Fontos kiemelni, hogy a kérdés nem teljesen pontos, nem adja meg azt az időintervallumot, melyhez képest definiálható lenne a fejlődés kezdeti pontja.

Az ön véleménye szerint Magyarország önvédelmi képessége fejlődött, stagnál, vagy visszaesett?

257 válasz

Éppen ezért, a kérdésre adott válaszok viszonylagos kiegyensúlyozottsága miatt, került bevezetésre egy interjúkérdés is, melyre a válaszadók így feleltek:

Ön szerint miben fog változni Magyarország biztonsági helyzete a jövőben?

„A” jelű válaszadó: *Nincs rálátásom/ismeretem arról, hogy bármilyen fejlődés lenne manapság ezen a téren.*

„B” jelű válaszadó: *Romlani fog a közbiztonság a gazdasági válság következtében nemzetközileg, nem tudom, ha nem hergeljük az EU-t vagy a NATO-t lehet, hogy jók vagyunk.*

„C” jelű válaszadó: *Rendőrség, Honvédség felszereléssel kapcsolatos fejlődése az utóbbi időben jó irányban halad bár bizonyos dolgokban vagy számbeli, vagy minőségi dolgoknál kicsit van kivetni valóm, de összességében nem rossz az irány. Az emberállomány kiképzése tekintetében sajnos nem nagyon tudok nyilatkozni külső személőként, amit videó anyagokban láttam én csak az ÖTT (Önkéntes Területvédelmi Tartalékos K.D.) kiképzésénél véltem felfedezni kisebb gondokat illetve egy főnek az ottani tapasztalatait hallgatva vannak kétségeim. Ennek ellenére bízok benne, hogy Rendőri illetve Honvédelmi részen is elégséges és megfelelő a kiképzés.*

Már három kitöltő alapján is látható, hogy a hazai biztonsági helyzet megítélésében egyáltalán nem alakult ki koncepciózus, élesen körül írható közös nevező. A jelenleg is folyamatos biztonságpolitikai kihívásokat jelentő események, mint az orosz-ukrán konfliktus, a nemzetközi terrorizmus, vagy éppen a migrációs válság, melyek a kormányzati kommunikáció sarokköveiként szerepelnek, együtt, a haderőfejlesztési projektekről szóló tájékoztatókkal sem alakítottak ki egységes képet a téma kapcsán. Ennek ellenére, a három

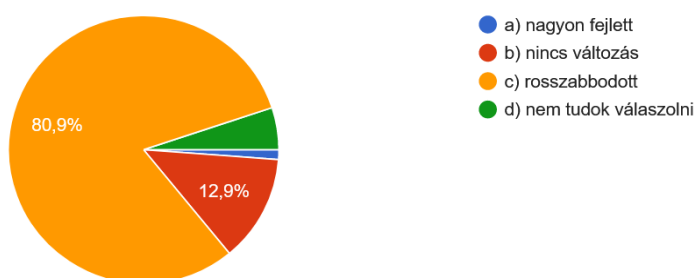
válaszadó reakciói alapján is látható, hogy a legpozitívabb megszólaló is csupán óvatosan bizakodó hangnemet üt meg.

A következő kérdés, a közegészségügyi ellátórendszer állapotának szubjektív megítélésére szólította fel a kitöltőket. A megoszlásól azonnal látható, hogy a válaszadók legnagyobb többsége szerint, a helyzet rosszabbodott. Ez a tény, párhuzamba állítva, mind a mentőtisztek, mind pedig az Országos Mentőszolgálat kiemelkedően magas elfogadottságával, kontrasztos képet fest, melyben a rendszer működését a többség elmarasztalja, míg a benne dolgozókat, még szervezeti szinten is, kiemelkedően megbízható emberekként írja le, olyanokként, akiknek hatékony segítségét örömmel fogadná.

Talán éppen ez a kettősség erősíti egymást, hiszen a nehéz körülmények között, mégis odaadással szolgáló szakemberek, valamint az általánosan is pozitívan megítélt szervezetük teljesítménye, imponáló lehet sokaknak.

Hogyan látja a közegészségügy hazai állapotát?

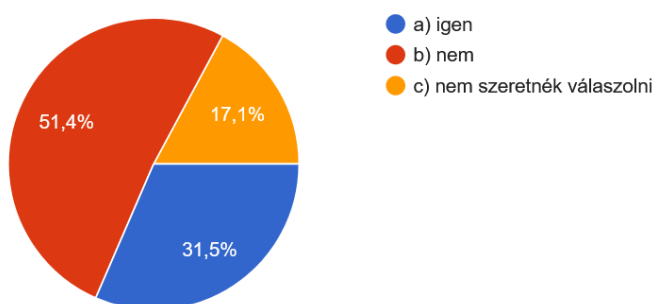
256 válasz

Fontos kérdésként merült fel a kérdőív utolsó előtti pontja, mely a válaszadók által felhalmozott vészhelyzeti tartalékok meglétét mérte fel. Az alapfelvetés szerint ugyanis a felnőtt, magyar lakosság körében csökkenő szubjektív biztonságérzetet jól fel lehet mérni azon is, mennyien, és milyen jellegű tartalékokat halmoznak fel, tesznek-e olyan előkészületeket, melyek megmutatják, bizalmatlanok a hivatalos forrásokból érkező segítség kapcsán, hovatovább számítanak is arra, hogy ez a segítség rövidesen elkerülhetetlenül szükségessé is válik. A válaszadók több, mint fele, 51,4% nyilatkozott úgy, hogy nem rendelkezik ilyen tartalékokkal, míg 31,5% válaszolt nemmel a kérdésre. A fennmaradó 17,1% kivonta magát a válaszadás alól, a „nem szeretnék válaszolni” opciót jelölte meg. A kérdést a válaszadók mindegyike kitöltötte.

Rendelkezik-e ön felhalmozott tartalékokkal vészhelyzetek esetére?

257 válasz

A következő, önkitöltős kérdés a fent leírt tartalékok mibenlétét firtatta, melyre a kérdőívet kitöltők 28,4%-a adott is valamilyen választ, azaz, statisztikai szempontból, a kitöltők igennel válaszoló részének, csupán 3,1%-a nem adott bővebb választ a kérdésre. A felsorolásban szereplő 73 válasz zöme visszakanyarodik a Maslow-féle igénypiramishoz, jól követhetőek a tartalékok csoportosítása során az élelmiszerek felhalmozása, amit az egészségügyi, higiéniai készletek felhalmozása követ, majd pedig a különféle monetáris értékek (hazai, vagy külföldi valuta, arany, stb.) következnek. A listában egy-egy esetben megjelennek olyan tételek is, mint például „kozmetikumok”, vagy „lőfegyver”. A kérdés önkitöltős jellegéből adódóan természetesen megjelentek olyan ötletes megoldások is, mint: „Levegő”, „...”, valamint „Ez legyen az én titkom ;)” melyek nem értékelhető válaszok.

Ezt a témakört járta körül a kérdőíves interjú egyik kérdése is, melyre a következő válaszok érkeztek:

Ha gyorsan el kellene hagynia lakóhelyét, hová menne?

„A” jelű válaszadó: *Rokonokhoz.*

„B” jelű válaszadó: *Vannak ismerőseim, akik tudnak segíteni.*

„C” jelű válaszadó: *Hát konkrét helyet nem mondok, de ha nagyon muszáj, nehezen megközelíthető helyet választanék inkább a hegyekben vagy nehezen elérhető helyeket választanék. Konkrét tervem nincs rá, de egy-két helyszínt számba vettem. Külföldre menekülni csak legutolsó esetben szeretnék.*

Itt a három válaszadó közül az első természetes, logikus, és a társadalmi rend felbomlása esetén tökéletesen érthető választ adott, hiszen a család biztos pontot jelent a legtöbbek számára a legszeszélyesebb időkben is. A második válaszadó láthatóan inkább a kapcsolati

hálója erejében bíz, míg a harmadik esetben, konkrétumok leírása nélkül, kiderül, hogy már előzetes tervek is készültek ilyen esetekre.

4. A felmérés második („algoritmikus”) részének eredményei

A kutatás mesterséges intelligencia által támogatott elemében először a Google Trends statisztikai elemzőprogram felhasználásával készült felméréseken keresztül került bemutatásra három, biztonságérzet szempontjából deficitet leíró kifejezés és három biztonságérzetet emelő kifejezés. A Google Trends alkalmazás lehetővé teszi, hogy a keresést végző személy átlátható módon jusson a Google keresőmotorban futtatott keresőkifejezéseken alapuló adatokhoz, így térbeli és időbeli eltéréseket egyaránt lekövető statisztikai elemzéseket készíthessen a „népszerű témák és keresések” kapcsán.¹⁵ Kiemelten fontos, jelen dolgozat szempontjából elengedhetetlen beállítást jelent a magyar nyelvű keresés futtatása, így az alkalmazás releváns statisztikai adatokat szolgáltat a kutatási téma szempontjából releváns nyelvi eszközökkel megfogalmazott keresőkifejezések tekintetében.

A keresés során használt első, negatív biztonságérzettel asszociálható kifejezésként a „terrorizmus” szó került vizsgálatra. Az alábbi grafikon bemutatja, hogy a keresési gyakoriság kiugró pontjai fellángoló, nagy intenzitású érdeklődést mutatnak, amelyeket szinte teljes közönyösséget jelentő mélypontok követnek. A csúcspontok vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy minden esetben közérdeklődésre számot tartó, nagy nemzetközi visszhangot kapó terrortámadások időpontjaihoz közel tapasztalhatók. Ilyen volt például a 2018. április 21-én Srí Lankán több száz áldozatot követelő, az Iszlám Állam terrorszervezet által elkövetett támadás, a 2019. december 6-án az Amerikai Egyesült Államokban, Pensacolában található haditengerészeti támaszponton elkövetett terrorista merénylet, a 2020. november 3-án Bécsben elkövetett terrortámadás, a 2021. június 4-5-én 174 halálos áldozatot követelő vérengzés Burkina Fasóban. Ez a tendencia, tekintve, hogy a Marylandi Egyetem által működtetett, Global Terrorism Database elnevezésű, terrortámadásokkal foglalkozó tudományos adatbázis szerint 2019 és 2020 között összesen világszerte 16975 terrorista cselekmény történt¹⁶, jól szemlélteti a média és a terrorizmus viszonyát. Ahogy Korinek László, elismert magyar jogász és kriminológus fogalmazott:

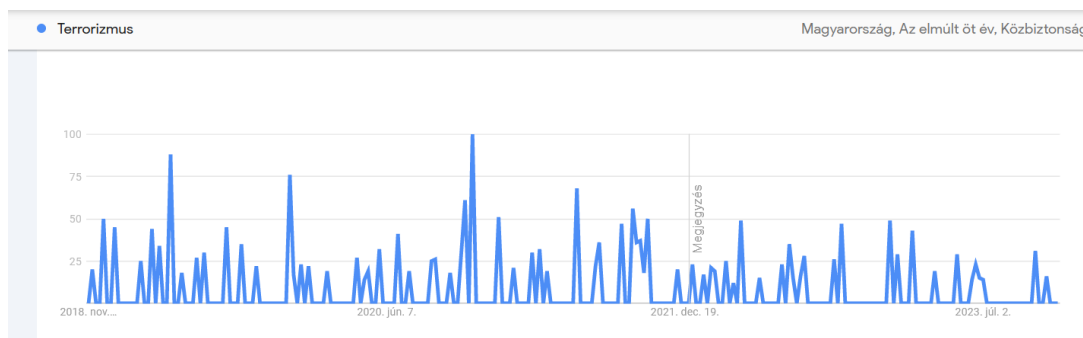
¹⁵ Google Trends Súlyközpont bemutatkozása

https://support.google.com/trends/answer/6248105?hl=hu&ref_topic=6248052&sjid=464203549026729920-EU (letöltés ideje: 2023.11.16. 17:19.)

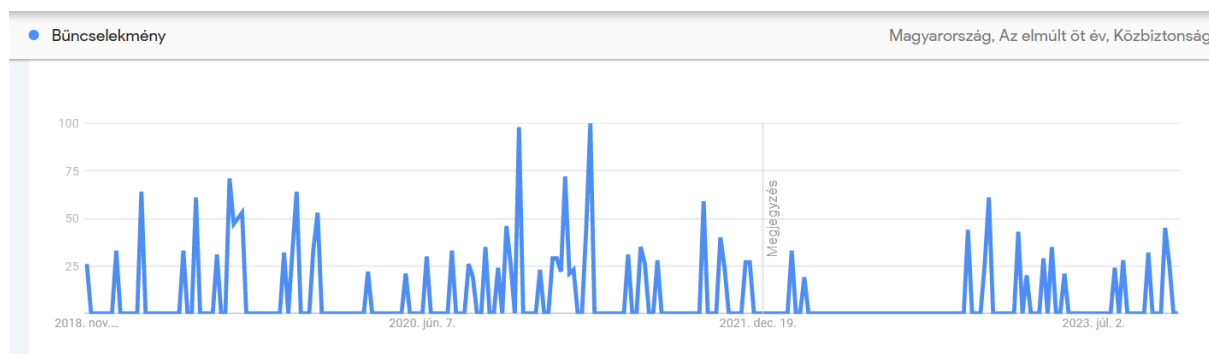
¹⁶ Global Terrorism Database internetes adatbázis

https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?charttype=bar&chart=attack&casualties_type=b&casualties_max=&start_yearonly=2019&end_yearonly=2020&dt2=all (letöltés ideje: 2023.11.16. 19:47)

„(...) A terroristák taktikája kivédhetetlen, mivel a szabad médiában piaci verseny uralkodik, és ott senki sem engedheti meg magának, hogy ne vegyen tudomást a terroristák által rendezett drámákról.”¹⁷

A következő, biztonságérzet kapcsán negatívnak tekinthető kifejezést az általános „bűncselekmény” keresőkifejezés adta. Ebben a tekintetben a csúcspontok alacsonyabban helyezkednek el, de igen sűrűn követik egymást, 2022 márciusáig. Az ezt követő jelentős hiátust a Google Trends szolgáltatás szerint az adathiány okozza. A 2020 novembere és 2022 márciusa közötti periódus tekinthető a kifejezés keresési csúcsidőszakának. Ez az adat, összevetve a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatokkal, nem mutat egyenes arányosságot az elkövetések számának és a keresések számának növekedése között, így a jelenség további vizsgálatra érdemes lehet.¹⁸

Az utolsó, a szubjektív biztonságérzet kapcsán a biztonságérzetet negatívan befolyásoló kifejezést a „szervezett bűnözés” keresési kifejezés jelenti. Ez a bűnelkövetési forma az 1999. LXXV. Törvény megfogalmazása alapján így definiálható:

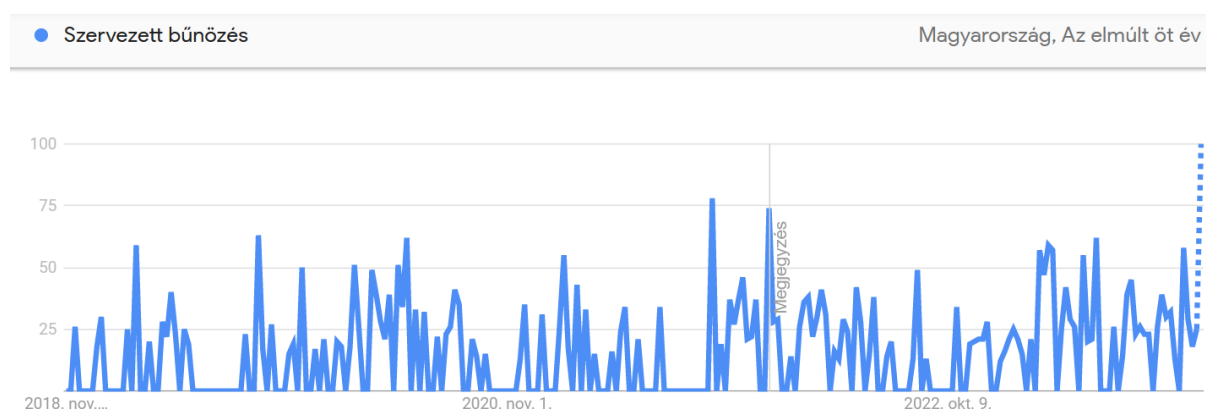
¹⁷ Korinek László: A Terrorizmus (in.: Belügyi Szemle, 2015/7–8. sz.) p. 19.

¹⁸ A Központi Statisztikai Hivatal oldalán közzétett „11.1.1.3. Regisztrált bűncselekmények” elnevezésű táblázat https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html (letöltés ideje: 2023.11.12. 22:40)

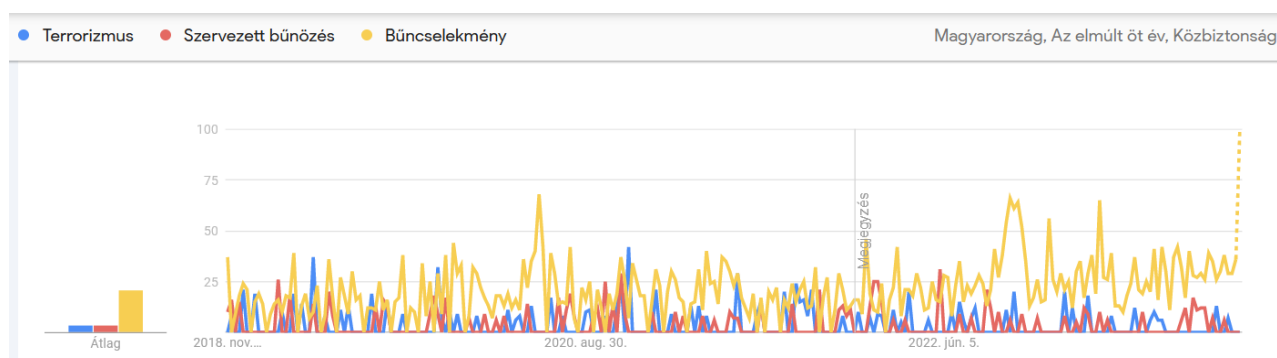
„szervezett bűnözéssel függ össze az a bűntett, amelyet bűnszervezet tagjaként (...) követnek el, illetve a bűnszervezet létrehozása (...).”¹⁹

A téma, a kereséseket összesítő grafikon alapján jól láthatóan alacsonyabb szintű, ám szinte folyamatos érdeklődésre tart számot. Ennek egyik oka a kifejezés szaknyelvi jellegében keresendő, tekintve, hogy a jogalkalmazók, jogalkotók, valamint médiamunkások egy adott rétegén kívül ez a kifejezés nem honosodott meg a hétköznapi használatban.

Látható azonban az is, hogy a kifejezést, ennek ellenére, nagy sűrűséggel keresték a magyar nyelvű internethasználók a Google keresőmotorjában. Ez jelezhet gyakran megújuló érdeklődést, melynek okait kibontani jelen dolgozatnak nem célja.

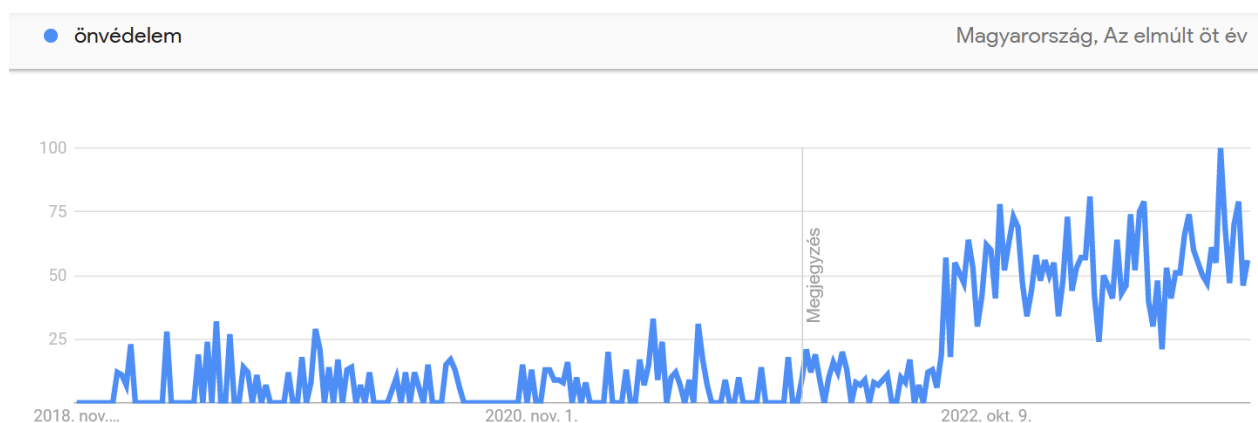
A három kifejezést összesítve szerepeltető grafikonon látható, hogy a legnagyobb ívet a „bűncselekmény” kifejezés írja le, amelyet fej-fej mellett követ a „terrorizmus” és a „szervezett bűnözés”. A statisztika alakulásában itt is szerepet játszhatott a kifejezések által lefedett halmazok mérete, a köznyelvbe történt beágyazódás, ahogy az általuk leírt jelenségek mindennapokban való jelenléte egyaránt.

¹⁹ 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900075.TV> (letöltés ideje: 2023.11.12. 18:58)

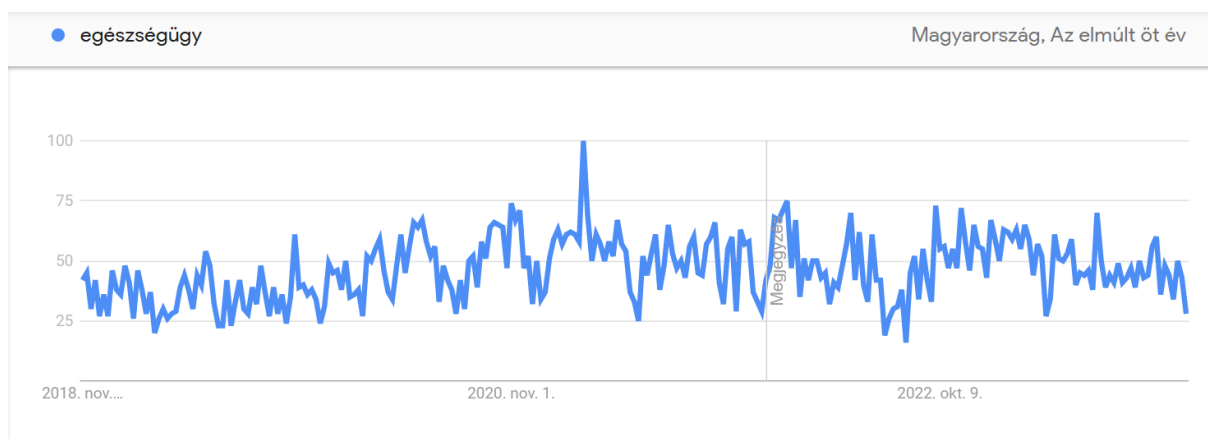
A Google Trends alkalmazásban lefuttatott, a szubjektív biztonságérzettel kapcsolatos proaktív, vagy pozitív kifejezések körébe tartozik az „önvédelem”, „egészségügy”, valamint a „biztosítás” kifejezés is, melyek magukkal hozzák a keresést végrehajtó igényét saját, vagy környezete biztonságának, életminőségének növelésére.

Az „önvédelem” kifejezés kapcsán a Google Trends harcművészeti kategóriát ajánl fel, így csupán a fizikai, pusztakezes, vagy eszközös önvédelemre vonatkozó keresések jelennek meg a statisztikában. Ennek ellenére is tisztán látható a 2022 júliusát követő meredek emelkedés a téma iránti érdeklődésben, amely ezt követően is további növekedést mutatott. Az önvédekezés iránti megnövekedő érdeklődés egyik oka lehet a regionális biztonsági helyzet negatív átalakulása mellett az állami erőszakszervezetekbe vetett bizalom megrendülése is, és mindenképpen fontos elemét képezi a szubjektív biztonságérzethez tartozó faktoroknak.

Az „egészségügy” kifejezés keresési statisztikája a vizsgált időszakban egyetlen kiugró találatot mutat. 2021 februárjának végén, márciusának elején trendkívüli módon megnövekedett a téma iránt érdeklődő magyar nyelvű keresések száma, melynek oka egyértelműen a 2021. március 1-én életbe lépő „egészségügyi szolgálati jogviszony”²⁰, mely éles társadalmi viták keretében került bevezetésre. Így látható, hogy a keresések oka valójában nem öngondoskodási elem, hanem aktuálpolitikai változás, mely képes átalakítani a társadalom egyes elemeinek, -rétegeinek, vagy akár -egészének biztonság-percepcióját is.

²⁰ 48/2021. (II. 5.) Korm. rendelet egyes egészségügyi dolgozók és egészségügyben dolgozók illetmény- vagy bérnövelésének, valamint az ahhoz kapcsolódó támogatás igénybevételének részletes szabályairól szóló 256/2013. (VII. 5.) Korm. rendelet módosításáról <https://njt.hu/jogszabaly/2021-48-20-22> (letöltés ideje: 2022.11.12. 19:16)

A „biztosítás” kifejezés iránti érdeklődés, a 2018 és 2023 között eltelt öt év tekintetében vizsgált Google-keresések alapján, az „önvédelemhez” hasonlóan, ám annál kevésbé látványos módon, lassabban, szintén emelkedésnek indult. Az öngondoskodás ezen formája, legyen szó életbiztosításról, utasbiztosításról, vagy épp nyugdíj-előtakarékossági életjáradék-biztosításról, szintén egyéni döntést jelent és növekvő tendenciát mutat, a pénzügyi stabilitás igénye felé. Mindemellett fontos megjegyezni, hogy a kifejezésre való internetes keresés még nem jelent valós elköteleződést, csupán egyfajta önálló piackutatásnak, érdeklődésnek tekinthető, melynek növekedése egyaránt mutathat pénzügyi eszközök összetársadalmi szinten megvalósuló gyarapodására, vagy épp a szubjektív biztonságérzet, a materiális stabilitásba vetett hit megingása felé is. Éppen ezért, ennek a markernek a vizsgálata során elengedhetetlen más, pénzügyi bemérések (pl. GDP alakulása, lakossági hitelfolyósítás alakulása, hazai valuta világpiaci értékének alakulása, stb.) elvégzése is.

A három pozitív jelentéstartalommal bíró, proaktív biztonságpercepció kifejezés, az „önvédelem”, „egészségügy” és a „biztosítás” Google-keresőmotoros találatainak összevetése során látható, hogy az utóbbi toronymagasan megelőzi a két másik kifejezésre lefolytatott keresések mértékét. Így, a kronologikus trendeket figyelmen kívül hagyva is nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy a magyar internethasználók halmaza mérhetően nagyobb

érdeklődést mutat a különféle biztosítótársaságok által kínált konstrukciók, mint az egészségüggyel kapcsolatos hírek, vagy a fizikai önvédelem lehetőségei iránt.

Az MI-alapú vizsgálat következő eszköze, a Google könyvtár-alkalmazásába feltöltött, digitalizált könyvek statisztikai szövegelemzését végző Google Ngram Viewer tudományos zsákcúcnak bizonyult. A Google Trends által felajánlott öt éves (2018-2023) vizsgálati periódussal ellentétben itt csupán 2019-ig megjelent, és az alkalmazásba feltöltött könyvek keresésére volt mód, így az eszköz nem volt alkalmas komparatív elemzés elvégzésére. Újabb akadályt jelentett a nyelvi beállítások eltérő jellege, mivel a Google Ngram Viewer, szemben a Google Trends alkalmazással, nem rendelkezik magyar nyelvű keresőfunkcióval. Az angol nyelven lefuttatott tesztkeresések során inkonzisztens, bizonytalan, sok esetben értelmezhetetlen, jelen dolgozat tekintetében indifferens adathalmazok születtek, melyek nem járultak hozzá a téma jobb kibontásához.

Így a dolgozat végére, az élő válaszadókkal lefolytatott mélyinterjú digitális analógiájának tekinthető chatbot-használat maradt. Érdeemes kiemelni, hogy itt a kommunikáció nyelve, szemben a 2022-es kérdőíves vizsgálatlaltal, ahol magyarul feltett kérdésekre, magyar válaszok érkeztek, az angol volt. Az alábbi angol nyelvű szöveg, magyar nyelvű szakmai fordítását jelen dolgozat készítője végezte el, akkreditált, C1 szintű, angol katonai szaknyelvi (NATO STANAG 6001) kompetencia birtokában. A vizsgálatban felhasznált ChatGPT MI chatbot az alábbi kérdéseket kapta, illetve válaszokat adta.

Magyarország biztonságos ország?

ChatGPT: *Magyarországon, mint sok más országban, vannak olyan területek, melyek általánosságban biztonságosak az utazók és a helyi lakosság számára. Budapestet például, a legtöbbször a turisták számára biztonságosnak ítélik, más európai országokhoz viszonyítva alacsonyabb bűnelkövetési rátával. Mindazonáltal, mint számos más úti cél esetében,*

alapvető fontosságú, hogy mindig legyünk tisztában a környezetünkkel, megtegyünk bizonyos általános biztonsági előkészületeket, és figyeljünk a zsebtolvajokra, különösen a zsúfolt turistalátványosságok környékén. Emellett mindig hasznos lehet figyelemmel kísérni a legfrissebb híreket a helyi események kapcsán és áttanulmányozni a honos ország kormányzata által kiadott utazási ajánlásokat, mielőtt útra kelnénk.

Magyarország terrorcélpont?

ChatGPT: *Mint sok más országban a világon, Magyarországon is jelen van a potenciális terrorfenyegetettség veszélye, bár ennek valószínűsége időről-időre változik. Magyarországon nem történt nagyszabású terrortámadás az elmúlt időszakban, de ez nem jelenti, hogy teljesen kizárt lenne az ilyen incidensek előfordulása. Magyarország kormányzata és rendvédelmi szervezetei, mint számos más európai országban, itt is megelőző intézkedéseket vezettek be a potenciális fenyegetések elleni védekezésül. Az említett szervek együttműködésben állnak más, nemzetközi hírszerző szervezetekkel és biztonsági intézkedéseket fogantatosítottak, hogy csökkentsék a kockázatokat. Az országba beutazók számára tanácsos tájékozódni a legfrissebb eseményekről, és áttanulmányozni a kormányzati tájékoztatásokat is, ahogy hasznos lehet a közterületen tanúsított éberség, különös tekintettel a zsúfolt, vagy kiemelt célpontot jelentő környezetben.*

Mi a Magyarországot fenyegető legnagyobb biztonsági kockázat?

ChatGPT: *A legutolsó, 2022 januári frissítem alapján, a legnagyobb biztonsági kockázatot az általános bűnözési formák jelentik, mint a zsebtolvajlás, különösen turisták által látogatott környékeken, valamint a városi bűnözés egyéb, alkalmanként erőszakos megjelenési formái. Mindemellett, mint számos más országban, itt is aggodalomra ad okot a kiberbiztonsági kihívások megjelenése. A kiberbiztonsági kockázatot jelentő hackertámadások, vagy adathalászat megjelenése, más kiber-bűnelkövetési formák mellett, nem csak Magyarországon jelent problémát, de globálisan is. Továbbá Magyarországot, az Európai Unió tagjaként, szélesebb körű geopolitikai faktorok és regionális jelenségek is befolyásolják. A szomszédos országokban zajló változások, politikai átalakulások, vagy területi viták közvetett módon hathatnak Magyarország biztonsági helyzetére. Fontos megjegyezni, hogy a biztonsági kockázatok idővel, változatos tényezők által befolyásolva átalakulhatnak, így tanácsos utazás előtt tájékozódni országinformációs felületekről, vagy helyi hírforrásokból a legfrissebb információk beszerzése érdekében.*

5. Összegzés

A kérdőíves és mélyinterjú hibrid kutatás számos tanulsággal szolgálhat, látható és érezhető hibái ellenére is. Fontos tartozása a kérdőívnek a pontosabb kérdés-meghatározás, számos esetben érkezett kitöltői visszajelzés azzal kapcsolatban, hogy jobban körülhatárolt kérdésekre könnyebben válaszolhattak volna a kitöltők. Egyes kérdések olyannyira általánosak, homályosak maradtak, hogy a kitöltők a négy megadható válaszlehetőség közül közel egyforma arányban nyilvánítottak véleményt. Ennek ellenére elmondható, hogy a vizsgálat értékelhető eredményt hozott, hiszen nagyban pontosította a szubjektív biztonságérzetről korábban kialakított képet. Fontos kiemelni, hogy ezen a területen a kutatás csupán egy pillanatnyi képet rögzít, az adatok relevanciája akár pár napon belül is érvényét veszítheti, a nemzetközi, vagy hazai biztonsági helyzet átalakulása nyomán.

Mégis úgy hiszem, a jelenlegi világpolitikai helyzetben érdemes volt jobban megismerni a különféle háttérből érkező válaszadók benyomásait, és igyekezni az eredmények szintetizálása útján képet kapni arról, hogy a megkérdezettek csoportja hogyan érzékeli saját és környezete biztonságát. Lássuk tehát a kutatás tanulságait, és végkövetkeztetését.

A kérdőív által bejárt, csak részben feltérképezhető út kapcsán látható, hogy a kitöltők nagy része 40-45 év közti, párkapcsolatban élő magyar férfi volt. A válaszadók többsége, az országos átlagot is meghaladó számban, rendelkezik valamilyen felsőfokú iskolai végzettséggel. A válaszadók többsége urbánus háttérrel rendelkezik, legnagyobb részük budapesti. A hírfogyasztási szokások kapcsán kiemelkedően domináns azok száma, akik napi rendszerességgel tájékozódnak az internet segítségével. A válaszadók inkább politikai, tudományos témák iránt érdeklődnek, a bulvár, vagy más könnyed témák fogyasztása távol áll tőlük.

Érdekes összevetni a kitöltők véleményét az általuk leginkább megbízhatónak tartott egészségügyi dolgozók, és az egészségügy helyzetének relációjában is. Míg a területen dolgozók teljesítményét a többség kiemelkedően magasra értékelte, az egészségügyi ellátórendszer helyzetét legalább ennyire borúsan látták.

Hasonló a helyzet a rendőrség kapcsán is, hiszen közbiztonsági kérdésekben a válaszadók bizalma magas a testület tagjai felé, ám a szervezet állapota kapcsán a legoptimistább vélemények is csupán stagnálást érzékelnek.

Az ország önvédelmi, honvédelmi képességének alakulását a válaszadók nem tudták pontosan körül járni, láthatóan ellentmondásos, az egyéni tájékozottságon alapuló vélemények kerültek rögzítésre, az ellentmondást a mélyinterjúk sem tudták feloldani.

Érdekes elemet jelent a válaszadók bizalmatlansága azon szakmák képviselői felé, akikről nem szívesen kérnek segítséget. Az utcai árus, a taxisofőr, vagy akár a pénztáros, mind a bizalmi skála másik, negatív végletét jelentették. Ez alapján érzékelhető előítéletek megléte, melyeknek forrása nem tisztázott, és ezen a módon nem is tisztázható.

A személyes biztonság megteremtésének kérdéskörébe tartoznak mindazok az egyéni óvintézkedések, melyeket saját környezetünkben vezetünk be annak érdekében, hogy felkészültnek, reakcióképesnek lássuk magunkat az aktuális biztonsági kihívásokkal szemben. A válaszok alapján látható a széleskörű biztonsági öngondoskodás kialakulásának alacsony szintje, amely egyaránt jelentheti az állami biztonsági hálóba vetett bizalmat és az általános veszélyérzet szintjének alacsony állását is. A legtöbb kitöltő úgy nyilatkozott, nem rendelkezik vészhelyzeti tartalékkal, akik pedig igen, láthatóan leginkább tartós élelmiszer, egészségügyi és higiéniai készleteket halmoztak fel. A szubjektív biztonságérzet szintjének mérését célzó másik kérdés, mely az önképzés területével foglalkozott, szintén nehezen értékelhető eredményeket hozott, amin a mélyinterjú vonatkozó kérdése sem segített. Látható, hogy a biztonsági önképzés (például különféle tanfolyamok elvégzése) teljesen egyéni preferenciától függő kérdés.

A válaszadók legnagyobb részének saját életét sokkal jobban befolyásolja az infláció kérdése, mint például a globális hatásokkal járó orosz-ukrán konfliktus, vagy a COVID-járvány. A személyesen megélt támadások gyakorisága, vagy épp a helyi közbiztonság szintjét is mérő, a közterületen töltött napszakok preferenciáját mérő kérdés összevetéséből is látható, hogy a megkérdezettek alapvetően biztonságban érzik magukat lakóhelyükön. A kitöltők zöme számára az önvédelmi eszközök viselése sem általánosan elterjedt gyakorlat, a legtöbben nem, vagy már nem hordanak maguknál ilyen eszközöket.

Összegezve látható, hogy a kutatás elvégzése előtt felépített prekoncepció, mely szerint a változó biztonsági környezet, különös tekintettel az utóbbi 10-12 év és a közelmúlt tendenciáira, negatívan hatott a magyar felnőtt lakosság szubjektív biztonságérzetére, a vizsgált csoport esetében nem állja meg a helyét, a biztonságérzet inkább stagnál, fókuszában az egyéni boldogulás áll. Nem mutatható ki olyan felkészülési, raktározási, önképzési hullám, mely arra mutatna, hogy a kitöltők a jelenlegi helyzet gyors romlására számítanak. Az önvédekezés kialakulásának, megmaradásának hiánya is érezhető, ami magas szintű

szubjektív biztonságérzetet feltételez a mindennapokban, a fizikai szükségletek szintjén, hiszen az eredmények tükrében a kitöltők zöme szerint nincsen szükség önvédelmi eszközökre az utcán, bár a közbiztonság, érzékelésük szerint romlott, vagy épp csak stagnál.

A mérleg másik serpenyőjében azonban látható, hogy a jelenlegi szubjektív biztonságérzetet, a vizsgált csoport kapcsán jobban befolyásolják az azonnal érezhető hatások, mint a térben és időben távolabb lévő kihívások, ez viszont jelezheti azt is, hogy a vizsgált csoport jóléti szintje alacsonyabb, a mindennapi anyagi- és létbiztonság megteremtése éppen elégséges kihívást jelent számukra, nagyobb összefüggések rájuk gyakorolt hatásaival akkor sincsen idejük mélyebben foglalkozni, ha az érdeklődésük fennáll. Amennyiben ez áll az eredmények mögött, úgy ez a hatás egyfajta szociális időzített bombaként működhet, melynek keretében az egyének fásultsága, érdektelensége, rendszerszintű szellemi eltompuláshoz vezethet, így pedig a társadalom reakcióideje veszélyhelyzet esetén hatványozottan megnő. Ám ennek a kérdésnek a vizsgálata jóval túlmutat jelen kutatás keretein, pusztán lehetséges kérdésfelvetést jelent.

A mesterséges intelligencia bevonásával végzett kontrasztvizsgálat során kiemelten jól használhatónak bizonyult a Google Trends alkalmazása, mely képes volt magyar nyelvű találatok összesítésére és grafikus ábrázolására is. Ezzel szemben a Google Ngram View alkalmazása jelen kutatás tekintetében nehezebben használhatónak bizonyult, tekintettel arra, hogy magyar nyelvű korpuszt nem vizsgál, valamint az adatbázisában jelenleg fellelhető időintervallum csupán 2019-ig terjed, így a vizsgálat nem párhuzamosítható a 2018-tól futtatott Google Trends kereséssel.

A kutatás egyik leginnovatívabb eszköze az Open AI ChatGPT elnevezésű mesterséges intelligencia-alapú chatbotja, mely gépi tanulás útján igyekszik folyamatosan egyre pontosabb válaszokat adni a felhasználók által feltett kérdésekre. Az így stimulált (szakkifejezéssel: promptolt) gépi agy minden interakció során tanul az adott felhasználóról, valamint az adott felhasználótól egyaránt.

A dolgozat második elemeként végzett MI-alapú kutatás legfontosabb tanulságát a helyes eszközválasztás jelentette. A dolgozat készítőjének véleménye szerint a jövőben az MI-alapú kutatóalkalmazások ugyanúgy képesek lesznek segíteni a tudományos kutatásokat, mint ahogy például a képi digitalizáció a történettudomány fejlődését, vagy a robotika átalakulása az űrkutatást. A szubjektív biztonságérzet kapcsán megállapítható, hogy a nemzetközi közösség tagjaként Magyarország „átlagos” biztonsági besorolású országgént jelenik meg, ahol a legnagyobb biztonsági kihívást a belföldi bűnözés, valamint az illegális migráció

jelenti. Ennek ellenére a magyar nyelvű internethasználók keresési szokásait könnyen tematizálja egy-egy nemzetközi jelentőségű biztonsági esemény, vagy épp belpolitikai változás.

A ChatGPT MI-alapú chatbot használata során, bár az angol nyelvi alapbeállítás egyértelműen korlátok közé szoríthatja a kommunikációt, alapvetően érezhető volt, hogy a rendszer Magyarország tekintetében turisztikai célpontként tekint a területre, nem pedig helyi perspektívából vizsgálja a globális folyamatokat. Ez az alapállás tekinthető a hibásan megadott kérdéseknek, vagy épp az MI által elérhető információk relevanciájának egyaránt. Mindezzel együtt is roppant izgalmas kihívást jelentett együtt dolgozni az MI alapú programokkal.

A dolgozat végkövetkeztetései így egyszerre kapnak kutatómódszertani és szociálpszichológiai színezetet. Az elsődlegesen embereken elvégzett, majd mesterséges intelligenciával kiegészített munka célja annak bemutatása volt, hogy korlátozott erőforrásokkal végrehajtható-e egy értékelhető kutatás a felnőtt magyar lakosság szubjektív biztonságérzete kapcsán. Jelen sorok írójának véleménye szerint a válasz igen, hiszen a dolgozat, számos hiányossága mellett, képes volt rámutatni bizonyos összefüggésekre, és a hazai biztonságpercepció alakulásának dinamikájára egyaránt.

5. Irodalomjegyzék

- 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900075.TV> (letöltés ideje: 2023.11.12. 18:58)
- 48/2021. (II. 5.) Korm. rendelet egyes egészségügyi dolgozók és egészségügyben dolgozók illetmény- vagy bérnövelésének, valamint az ahhoz kapcsolódó támogatás igénybevételének részletes szabályairól szóló 256/2013. (VII. 5.) Korm. rendelet módosításáról
<https://njt.hu/jogszabaly/2021-48-20-22> (letöltés ideje: 2022.11.12. 19:16)
- A Központi Statisztikai Hivatal oldalán közzétett „11.1.1.3. Regisztrált bűncselekmények” elnevezésű táblázat https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html (letöltés ideje: 2023.11.12. 22:40)
- Beregnyei József (szerk.): Rendészettudományi szószeret (MRTT, Budapest, 2008.) p. 361.
- Booth, Ken: Security and Emancipation. (in.: Review of International Studies. Vol. 17. No. 4. [October 1991]) p. 319.
- Clausewitz, Carl von: A Háborúról (Zrínyi Kiadó Budapest, 2013.) p.58.
- D. Green, D. Christopher: Classics in the History of Psychology
<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (letöltés ideje: 2022. 04. 23. 22:39)
- Global Terrorism Database internetes adatbázis
https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?charttype=bar&chart=attack&casualties_type=b&casualties_max=&start_yearonly=2019&end_yearonly=2020&ctp2=all (letöltés ideje: 2023.11.16. 19:47)
- Google Trends Súlyközpont bemutatkozása
https://support.google.com/trends/answer/6248105?hl=hu&ref_topic=6248052&sjid=464203549026729920-EU (letöltés ideje: 2023.11.16. 17:19.)
- Havasi Zoltán: A KOMPLEX BIZTONSÁG IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI (Pécs, 2003) p. 67.
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-hungary?rq=hungary> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 15:39)
- Korinek László: A Terrorizmus (in.: Belügyi Szemle, 2015/7–8. sz.) p. 19.

- Mátyás Szabolcs-Sallai János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.): A 21. század eleji államiság kérdőjelei. (Székesfehérvár, 2015.) p. 394.

- Ritter Ildikó: Vélemények és tapasztalatok a közbiztonságról – Budapest XII. kerületének középiskolásai körében 2014 tavaszán végzett ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat eredményei (Kutatási beszámoló OKRI 2014.) p. 7. (a továbbiakban: RITTER)

- Share of Facebook users in Hungary <https://www.statista.com/statistics/1029765/facebook-users-hungary/> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 15:54)

- Sustainable development goals

<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/index.html?country=HU&goal=SDG4&ind=2&chart=line> (letöltés ideje: 2022. 04. 24. 18:45)

- Wolfers, Arnold. Discord and Collaboration. (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1962.) p. 150.